

С. С. ТЕЛУХА

ВЗАЄМОДІЯ МИТРОПОЛИТА КИЇВСЬКОГО ТА ГАЛИЦЬКОГО АНТОНІЯ (ХРАПОВИЦЬКОГО) З ГЕТЬМАНОМ П. П. СКОРОПАДСЬКИМ

Стаття присвячена висвітленню взаємовідносин між видатним церковним ієрархом Митрополитом Київським і Галицьким Антонієм (Храповицьким) та відомим державним діячем революційних 1917-1921 років часів, гетьманом Павлом Петровичем Скоропадським. Розкрито характер їхніх відносин, зміни в риторичі спілкування та атмосфері ставлення один до одного. Висвітлено державно-церковні ініціативи двох керівників.

Ключові слова: атмосфера недовіри, Гетьманат, державно-церковні відносини, митрополит Антоній, Православна церква, церковна діяльність.

Вступ. Відносини між церквою та державою були актуальні в минулому, та продовжують ними бути сьогодні. Діалог між владою та церквою продовжує віддзеркалювати основні їх точки дотику через призму загальних тенденцій в сучасному українському суспільстві.

В результаті державного перевороту виникла Українська Держава, яку очолив офіцер армії Російської імперії, дворянин, представник давнього українського козацького роду Павло Петрович Скоропадський. Він був обраний на цю посаду 29 квітня 1918 року. Хліборобським конгресом. Того ж дня в Софіївському соборі єпископ Никодим благословив гетьмана, а на майдані перед Собором був влаштований урочистий молебень [24, с. 297]. Саме ця людина була керманічем України до кінця 1918 року, а Гетьманат став новою моделлю української державності, яка впроваджувалась шляхом зміни демократичної парламентської форми правління авторитарною. Доля розпорядилася так, що Антоній (Храповицький) саме в цей період очолив Київську митрополічну кафедру в травні 1918 року та був вимушений співпрацювати з урядом Української Держави у нових політичних реаліях.

Метою дослідження є розкрити взаємодію Гетьманату та церковної влади в складні та суперечливі революційні роки.

Під час написання статті були використані наукові розробки українських та російських дослідників, які висвітлювали державно-церковні відносини в контексті подій революції 1917-1920 років в роки першої половини ХХ століття та в наш час. Слід згадати роботу Д. Дорошенко «Православна церква в минулому й сучасному житті українського народу», Б. Кандідова «Церковь и гражданская война на Юге (Материалы к истории религиозной контрреволюции в годы гражданской войны) По

неопублікованим архивним матеріалам», В. Сілантьєва «Влада і православна церква в Україні (1917-1930 рр.)», І. Нагаєвського «Історія Української держави двадцятого століття» [14; 17; 18; 27]. Робота послідовника і учня митрополита Антонія Нікона (Рклицького) є цінною у висвітленні вказаної проблеми, акцентуючи увагу на ініціативах Владики у сфері церковного будівництва та його суспільно-політичних поглядах [22]. Загальне підґрунтя відносин між Антонієм (Храповицьким) та гетьманом П. Скоропадським розкрито в ґрунтовній праці В. І. Ульяновського «Церква в Українській державі, 1917- 1920 рр. (доба Гетьманату Павла Скоропадського)» [26].

Харківська та київська періодична преса тих часів характеризує атмосферу та загальну тональність у відносинах, що мали місце між архієреєм та гетьманом [1-13; 15; 19]. Використані документи з фондів Центрального державного архіву Вищих органів влади вперше введені до наукового обігу для характеристики атмосфери недовіри та неприйняття Митрополита як очільника Київської кафедри.

Виклад основного матеріалу. Після приходу до влади в Україні нового уряду, керівники держави та представники церкви продовжували перебувати в тісних відносинах. Саме державно-церковні питання стали першими ініціативами нового правління, про що свідчив опублікований «Закон про тимчасовий державний устрій Української Держави», підписаний П. Скоропадським і Головою Ради Міністрів М. Устимовичем. У ньому відзначалось, що найпершою в Українській Державі є віра християнська, православна, а громадяни інших віросповідань мають право на вільне задоволення своїх релігійних потреб [1].

В проєкті закону про правове становище

© С. С. Телуха, 2015

Православної церкви в Україні відзначалося, що Церква «має первостайне поміж інших ісповідань публічно-правне становище, котре належить їй яко найвищій святощі більшості народу і творчій силі в його історії» [26, арк. 3]. Гетьманський уряд попереджав, що «блюзнірські та святотатственні учинки супроти Православної церкви караються державою, як найтяжчі злочини», що за церковними установами зберігаються права юридичної особи [26, арк. 4].

В тому, що гетьман П. Скоропадський не був байдужий до православ'я зазначено і в його спогадах: «Лично я — глибоко веруючий православний християнин. Бесконечно привязан к нашему православию, но не могу без искреннего сожаления смотреть на то, во что обратилась наша Церковь, благодаря возмутительной политике, которую вела старая правительственная Россия по отношению к ней. Вера задушена, убито все живое, святое в нашей религии, загублено, а осталась какая-то мертвящая, холодная обрядовая сторона. Во главе Церкви стояли и стоят до сих пор чиновники... Церкви нужна децентрализация и децентрализация широкая. Нужно, чтобы положительно все церковные дела решались у нас, связь с Московской церковью должна быть духовная в лице патриарха. Нужно, чтобы высшее духовенство назначалось из местных людей» [25, с. 198]. З подібних звернень та документів слідує, що нова влада на Україні схвально ставилася до Православної церкви та визнавала її державною, що не могло не імпонувати адепту православ'я та ортодоксальному в поглядах Митрополиту Антонію.

Зміна державної влади в Україні співпала зі змінами в керівництві Православної церкви на українських землях. Після вбивства Митрополита Володимира (Богоявленського) перед громадськістю та церковною паствою постало питання: хто стане його наступником? Такою особою, з великим досвідом та авторитетом, 160 голосами «за» і 130 «проти» під час засідання Київських єпархіальних зборів, що відбулися 19 травня 1918 року, став митрополит Антоній (Храповицький) [12]. Перебуваючи в рідній на той час Харківській єпархії митрополит Антоній, надіслав у Київ телеграму про те, що погоджується з обранням на нову посаду [12].

Харківська паства виявила небайдужість до призначення свого архієрея на Київську кафедру та привітала Владика Антонія, подарувавши йому образ Слеської Чернігівської Божої Матері «з відповідним написом на зворотному боці». Крім того, були призначені стипендії його імені в Духовній семінарії, Єпархіальному училищі і

сирітському притулку [2]. Проте, харків'яни неохоче відпускали свого святителя, навіть зверталися до патріарха РПЦ Тихона з проханням залишити Антонія на Харківській кафедрі [4; 5] Та все ж, прохання залишилося незадоволеним, через те, що Синод РПЦ схвалив його кандидатуру ще до офіційного його обрання на посаду митрополита Київського і Галицького [6].

Враховуючи тяжіння до монархії в своїх політичних поглядах та церковних принципах, які передбачали збереження існуючого статусу та устрою РПЦ, постать Антонія не зовсім влаштувала гетьманську владу в Україні, яка стояла на позиції автокефалії Української Православної Церкви. Свідченням цього є визнання недійсним рішення Київських єпархіальних зборів про обрання Антонія (Храповицького) митрополитом, патріарху Тихону було надіслано протест, а для остаточного вирішення питання запропонували скликати черговий Всеукраїнський Собор [14, с. 52].

Чекаючи офіційного благословення патріарха Тихона на зайняття Київської кафедри, митрополит Антоній залишався в Харкові. Він не поїхав до столиці навіть тоді, коли міністр сповідань В. Зіньківський запросив його «для обговорення деяких питань церковного життя». Замість себе він направив до Києва єпископа Митрофана Сумського і секретаря духовної консисторії П. Лебедева, а сам продовжував займатися єпархіальними справами [4].

Після затвердження патріархом Тихоном та Святішим Синодом РПЦ обрання на нову посаду, владика Антоній почав готувати від'їзд до Києва. 16 червня в Кафедральному Успенському соборі Харкова він разом з харківським духовенством здійснив Божественну літургію, а потім – хресний хід на Соборну площу і молебень. 17 червня відбулась Божественна літургія у Благовіщенському соборі, а в архієрейських покоях – прощання з прихожанами. До Києва митрополита Антонія супроводжувала спеціально обрана «депутація» духовенства, а незабаром до столиці виїхало 60 делегатів Всеукраїнського Православного Собору від Харківської єпархії [10; 7]. До обрання нового архієпископа патріарх Тихон призначив тимчасово правлячим єпархією єпископа Неофіта Старобільського [2; 3].

18 червня 1918 року відбулась зустріч нового митрополита Київського з П. Скоропадським. Проте, небажаючи бачити Антонія на цій посаді, гетьман приймав його досить стримано і як митрополита Харківського, а не Київського, апелюючи до остаточного

вирішення цього питання на Другій сесії Всеукраїнського Собору [21].

Як свідчать документи, на одному із засідань Ради Міністрів Української Держави також йшлося про те, «щоб владику Антонія до Києва не допустити, бо це фанатик і не має симпатії в людей, а на його місце треба обрати Київського патріарха і так позбутись впливу москалів на нашу Церкву». Сам митрополит Антоній під час зустрічі з австрійським послом графом Форгачом стверджував, що «гетьманський уряд має сильний нахил до унії з Римом» [18, с. 375].

Про складність відносин з гетьманом та іншими урядовцями свідчать резолюції Владики наступного змісту: «21 липня / 3 серпня 1918 року до нього звернувся полковник Львов з проханням попросити у Гетьмана виплатити недоплачену платню. Митрополит Антоній відповів, що майже незнайомий з Гетьманом, адже бачився з ним всього чотири рази та може лише порадити звернутися з доповідною запискою про вашу працю до військового міністра» [21]. Інша резолюція митрополита на подання бувшого директора Комратського реального училища Івана Голубовського про влаштування його на службу мала такий вигляд: «Якщо я цього листа передам міністру, то тоді Ви нічого не отримаєте. Треба писати не про Царя та про Росію, а про Україну. Подайте йому петицію на українській мові, пояснивши, що Ви уродженець Холмської єпархії, а згадування мого імені може Вам лише нашкодити». Отже, Антоній відчуває пануючу атмосферу недовіри до нього та майже вимушеними відносинами, що склалися між державою та церквою в його особі.

Друга сесія Всеукраїнського церковного Собору, що відкрилася в Києві 20 червня 1918 року підтвердила легітимність обрання Антонія на Київську кафедру, сам Митрополит Антоній, який головував на Соборі, оголосив рішення гетьмана П. Скоропадського про визнання законним свого обрання [4]. В листі гетьмана з цього приводу зазначалося: «Ваше високопреосвященство, владико Антоній. Ознайомившись з бажанням Всеукраїнського церковного Собору і взявши до уваги Вашу відданість існуючому державному ладу на Україні, засвідчену в листі до мене, повідомляю Вам, що з 25-го сего червня (1918 року), як глава Держави Української, визнаю Вас Митрополитом Київським і Галицьким. Сподіваючись на молитви Ваші, залишаюсь з глибокою повагою і прихильністю Павло Скоропадський» [17, с. 30]. Таким чином, гетьманський уряд вимушений був

погодитися з думкою більшості учасників Собору, які підтримали кандидатуру митрополита Антонія.

Враховуючи атмосферу небажаності та недовіри до своєї персони, Митрополит Антоній продовжував молитися за існуючу владу та карав тих священнослужителів, які цей обов'язок порушували. Отримавши повідомлення, що в деяких храмах міста Біла Церква та на станції Ворзель біля Києва поминали тільки Російську державну владу, Високопреосвящений Антоній написав: «Консистерії. Наказати в обидва місця, щоб поминали за встановленою Всеукраїнським Собором формою: «Про богохраниму державу нашу Україну та про благовірного Гетьмана Павла...», а всі інші щоб дали пояснення, чому поминали неправильно» [16].

Аналізуючи спогади гетьмана П. Скоропадського, можна припустити, що риторика спілкування між Владикою та главою Української Держави з часом змінюється. Зміст резолюцій стає дещо іншим та вказує на налагодження діалогу між діячами. Так, 13/26 вересня на прохання уповноваженого Союзу церков м. Воронежа Г. Новорінського про клопотання перед Гетьманом про дозвіл на купівлю борошна і зерна в Україні, Антоній відповів: «Прохання Ваше повідомлено мною Пану Гетьманові і Ясновельможний обіцяв в цьому сприяти» [16].

Свідченням потепління відносин була активна роль Антонія в організації дня народження П. Скоропадського. Так, 12 липня 1918 року в Києві в домашній церкві гетьманського палацу відбулося урочисте богослужіння, в якому взяла участь родина Скоропадських, а також члени Генштабу і уряду Української Держави. В усіх столичних церквах, монастирях і соборах після закінчення літургії відбулися молебні «о здоров'ї Гетьмана». Особливо пишним був молебен у Софіївському Кафедральному соборі, який влаштував митрополит Київський і Галицький Антоній Храповицький [11].

Виконуючи свої пастирські обов'язки митрополиту Антонію доводилося здійснювати не лише урочисті молебні. В умовах війни постійними реаліями були смерті людей, тому церковні заупокійні церемонії та панахиди відбувалися постійно. Так, представники київського духовенства за участю митрополита Антонія Храповицького 13 серпня 1918 року відслужили панахиду по вбитому в столиці есером Б. Донським командуючому німецькими військами в Україні фельдмаршалу Ейхгорну [25, с. 80]. 15 травня 1918 року у київському Соборі

Святого Володимира була відслужена панахида за загиблими «білими» генералами Корнілову і Духоніну, отаману донських козаків генералу Каледіну [2].

Доленосні події в житті людей не завжди розпочинаються з позитивних моментів. Посада очільника Київської єпархії дісталася Владиці Антонію після резонансної події – вбивства його попередника Митрополита Київського і Галицького Володимира (Богоявленського), причини якого і досі є достовірно нез'ясовані. Митрополит Антоній, приступивши до своїх керівних обов'язків також намагався розібратися в обставинах смерті свого колеги. Так, заслуговують уваги резолюція Владики від 5-18 липня 1918 року щодо дозволу священикам, підозрюваним у вбивстві митрополита Володимира брати участь в роботі Всеукраїнського церковного собору [27, арк. 1]. Цікавою сторінкою, що свідчить про атмосферу негативного ставлення до новообраного митрополита Київського Антонія (Храповицького) є справа, що міститься в фонді Центрального державного архіву Вищих органів влади, а саме копія доповіді священика Іоанна Нікольського з приводу «зловредної агітації проти Високопреосвященного митрополита Антонія» [27, арк. 5]. Доповідач сповістив наступне: «1 травня 1918 року я разом зі священиками М. Чаловським та Г. Войновським прибули в міністерство ісповідань, де мала працювати ліквідаційна комісія Военно-морського духовенства. Піднявшись на другий поверх ми помітили невелику групу людей, де ораторствував невідомий батюшка, якого лише по наявності чоток можна було впізнати як монаха. Весь його костюм не відповідав монашеському званню. Коли ми почули із його вуст імена вбитого Володимира та тільки що обраного митрополита Антонія, ми зупинилися і прислухалися. Коротко охарактеризувавши діяльність вбитого Володимира, як людини, яка знаходилася дуже далеко від своєї пастви, при цьому доволі коректно поставившись до його пам'яті, оратор не стримувався на адресу Владики Антонія...» [27, арк. 5]. Далі доповідач продовжував цитувати почуті висловлювання на адресу митрополита Антонія: «Антоній належить до числа ієрархів, яким лестять зірочки власних ювілеїв і лише на них вони засновують право керувати Церквою. .. Невже Антоній не передбачує те, що в Києві він пробуде недовго та на нього чекає така ж участь як і Володимира» [27, арк. 6]. Остання фраза носила, безумовно, погрожуючі ноти та шокувала автора цього

документу, який був вражений тоном висловлювань у бік Владики Антонія і був змушений покинути міністерство. Дані свідчення є черговим доказом того, що працювати на чолі Київської кафедри Митрополиту Антонію було важко, а оточення не характеризувалося повною довірою та прихильністю до свого пастора.

Слід вказати на той факт, що не лише поточні події були в колі зору митрополичої кафедри та київського духовенства. Разом з представниками патріотичних сил церковники влаштовували дні пам'яті історичним постатям. Так, Київський комітет товариства «Батьківщина» вирішив влаштувати 10 липня 1918 року в Софіївському соборі заупокійну літургію, а на площі перед собором – панахиду “по великому гетьману Івану Мазепі і ... вірним синам української державності”, які загинули в Полтавській битві 27 червня 1709 року. Цей заклик, враховуючи неоднозначність ставлення до особи І.Мазепи, його анафема за часів Петра I, можна вважати доволі сміливим. Крім того, саме цю дату учасники панахиди бажали вивести на державний рівень та оголосити днем національної жалоби. Реакція з боку держави була категоричною – уряд П. Скоропадського заборонив проводити в Києві будь-які заходи з цього приводу [8; 9].

Митрополит Антоній на це питання мав власний погляд. Відомий своєю принциповістю та ортодоксальністю в церковних питаннях, в даній ситуації він відреагував зовсім нетипово, як для «русофіла» чи «українофоба», згідно характеристики деяких українських істориків, сприяючи відновленню історичної справедливості щодо Івана Мазепи в очах церкви. Антоній стояв на тій позиції, що анафему накладено по причинам, які зовсім не мають нічого спільного зі злочинами проти церкви та віри, а стосуються питань державного характеру та особистих відносин Петра I та І. Мазепи. Саме Антоній (Храповицький) особисто звертався до Патріарха Тихона з проханням зняти це принизливе для кожного християнина прокляття з І. Мазепи. Як свідчать матеріали відомого учня та послідовника Антонія Никона (Рклицького), відповідь Патріарха на звернення Антонія була позитивною: «Наближався день Полтавської перемоги 27 червня. Самостійники звернулися до Владики з петицією, в якій, заявляючи, що вони вважають день Полтавської битви днем національного трауру, просили Владика в цей день відслужити на Софійській площі панахиду за гетьмана Івана Степановича Мазепу. Владика

Антоній, який цінував Мазепу за його церковноправославну народну діяльність і не співчував Петру I за антиканонічні і антицерковні реформи в Росії, відповів, що він попередньо відправить телеграму патріарху Тихону з проханням зняти з Мазепи анафему як незаконно накладену не за ересь, а за політику. Телеграма була послана, і патріарх зняв заборону» [22, с. 632]. Проте джерел, що це підтверджують, поки що не знайдено. Анафема не була знята з І. Мазепи в 1918 року, проте в призначений день коло Софіївського собору відбулась панахида, а на площі перед собором – маніфестація, учасники якої вимагали перенести останки І. Мазепи, П. Дорошенка та П. Орлика до Києва та поховати поряд з Ярославом Мудрим [11]. Ця ідея залишилась нездійсненою, але П. Скоропадський схвалив пропозицію про встановлення у Києві пам'ятника борцям за незалежність України, які загинули в боях з радянськими військами під Києвом, Бахмачем та Крутами [13]. Планувалося також спорудити пам'ятник Т. Г. Шевченку перед будинком Київської міської Думи та навести порядок на його могилі [19]. Профінансувати заплановані роботи передбачалось за рахунок добровільних пожертвувань громадян та державних коштів. Усі ці плани залишилися нереалізованими не лише в добу Гетьманату [20; 23].

Крім вказаних ініціатив митрополит Антоній продовжував систематично здійснювати богослужіння в церквах та монастирях м. Києва під час яких виголошував повчання перед

Список літератури: 1. *Без назви* // Возрождение. – 1918. – № 39. – 3 мая. 2. *Без назви* // Возрождение. – 1918. – № 54. – 25 мая. 3. *Без назви* // Возрождение. – 1918. – № 55. – 26 мая. 4. *Без назви* // Возрождение. – 1918. – № 56. – 28 мая. 5. *Без назви* // Возрождение. – 1918. – № 57. – 29 мая. 6. *Без назви* // Возрождение. – 1918. – № 59. – 31 мая. 7. *Без назви* // Возрождение. – 1918. – № 66. – 8 июня. 8. *Без назви* // Возрождение. – 1918. – № 90. – 12 июля. 9. *Без назви* // Возрождение. – 1918. – № 70. – 13 июня. 10. *Без назви* // Возрождение. – 1918. – № 89. – 11 июля. 11. *Без назви* // Возрождение. – 1918. – № 92. – 16 июля. 12. *Без назви* // Южный край. – 1918. – № 32. – 30 мая. 13. *Без назви* // Голос свободной церкви: Ежедневная церковно-общественная газета: Орган православного клира и мирян (Житомир). – 1917. – № 90. – 4 сентября. 14. *Дорошенко Д.* Православна церква в минулому й сучасному житті українського народу / *Д. Дорошенко.* – Берлін: Вид-во «Нація в поході», 1940. – 69 с. 15. *Из жизни епархии* // Киевский православный вестник. – 1918 – 15 августа. 16. *Из статьи российского историка Владислава Мальцева «Галицийские симпатии митрополита*

багаточисельним натовпом, який бажав слухати свого Святителя [15]. За часів правління Гетьманату, митрополит Антоній співробітничав з благодійницькими організаціями, сприяв заснуванню училища для навчання священнослужителів, проте швидкоплинність перебування на чолі Української Держави П. Скоропадського обмежила і перебування митрополита на чолі Київської кафедри. Після захоплення Києва військами С. Петлюри Антоній (Храповицький) був арештований та засланий до греко-католицького монастиря в Галичині. Можна стверджувати, що після цих подій активна суспільно-політична діяльність Владика на українських землях закінчується, а через деякий час розпочинається новий виток в його житті та історії церкви за кордоном.

Висновки. Таким чином, взаємини митрополита Антонія та гетьмана Скоропадського не можна оцінити однозначно. Вони змінювалися від майже ворожих до стриманих, деякою мірою піднесених. Проте, у цих діячів було і—спільне. Як виходець з дворянського оточення, будучи офіцером армії Російської імперії, гетьман, як і Владика, сповідував монархістські погляди та романтизував імперські часи. Однак, відмінності між ними були глибшими: заперечення будь-яких спроб відокремлення української православної Церкви від російської, що підтримував гетьман, відсутність бажання пошуку компромісу, для вирішення нагальних питань державно-церковного життя.

Антония(Храповицкого): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://catacomb.org.ua/modules.php?name=Pages&go=page&pid=2052>. 17. *Кандидов Б. П.* Церковь и гражданская война на Юге (Материалы к истории религиозной контрреволюции в годы гражданской войны). По неопубликованным архивным материалам / *Б. П. Кандидов.* – Москва: Безбожник, 1931. – 295 с. 18. *Ногаєвський І.* Історія Української держави двадцятого століття / *І. Ногаєвський.* – Київ: Український письменник, 1993. – 413 с. 19. *Пам'ятник Шевченко* // Южный край. – 1918. – № 53. – 18 июня. 20. *Патріарх Філарет відслужив акафіст св. вмі. Варварі та заупокійну літію за гетьманом Іваном Мазепою:* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cerkva.info/ru/news/patriarkh/2251-akafist.html>. 21. *Резолюції митрополита Антонія (Храповицкого) за 1918 год как источник по истории Русской Православной Церкви:* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://catacomb.org.ua/modules.php?name=Pages&go=page&pid=2052>; 22. *Рклицкий Н.* Митрополит Антоний (Храповицкий) и его время (1863-1936). В 2-х кн. / *Н.*

Рклицкий. – Нижний-Новгород: Изд. Братства во имя св. кн. Александра Невского, 2004. Кн. 2. – 752 с. **23**. *С гетмана Мазепы могут снять анафему*: [Elektronnyy resurs]. – Режим доступу: <http://newsru.com/religy/30apr2009/mazepa.html>; **24**. *Силантьев В. I. Влада і Православна церква в Україні (1917-1930 рр.)*. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – Історія України / В. I. Силантьєв. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харків, 2005. – 456 с. **25**. *Скоропадський П. Спогади: Кінець 1917 – грудень 1918* / Голов. ред. Я. Пеленський. – Київ- Філадельфія, 1995. – 492 с. **26**. *Ульяновський В. I. Церква в Українській державі, 1917- 1920 рр. (доба Гетьманату Павла Скоропадського)*: Навч. посібник. для вузів / В. I. Ульяновський. – Київ: Либідь, 1997. – 320 с. **27**. *ЦДАВО*. Ф. 1071, оп. 3, спр. 118.- арк.3. **28**. *ЦДАВО*.- Ф. 1071. – Оп. 1. – Спр. 120. – 19 арк.

Bibliography (transliterated): **1**. *Bez nazvy*. – *Vozrozhdenye*. – 1918. – No. 39. – 3 may. **2**. *Bez nazvy*. – *Vozrozhdenye*. – 1918. – No 54. – 25 may. **3**. *Bez nazvy*. – *Vozrozhdenye*. – 1918. – No 55. – 26 may. **4**. *Bez nazvy*. – *Vozrozhdenye*. – 1918. – No 56. – 28 may. **5**. *Bez nazvy*. – *Vozrozhdenye*. – 1918. – No 57. – 29 may. **6**. *Bez nazvy*. – *Vozrozhdenye*. – 1918. – No 59. – 31 may. **7**. *Bez nazvy*. – *Vozrozhdenye*. – 1918. – No 66. – 8 June. **8**. *Bez nazvy*. – *Vozrozhdenye*. – 1918. – No 90. – 12 July. **9**. *Bez nazvy*. – *Vozrozhdenye*. – 1918. – No 70. – 13 June. **10**. *Bez nazvy*. – *Vozrozhdenye*. – 1918. – No 89. – 11 July. **11**. *Bez nazvy*. – *Vozrozhdenye*. – 1918. – No 92. – 16 July. **12**. *Bez nazvy*. – *Yuzhniy kray*. – 1918. – No 32. – 30 may. **13**. *Bez nazvy*. – *Holos svobodnoy tserkvy: Ezhednevnyaya tserkovno-obshchestvennaya hazeta: Orhan pravoslavnoho klyra y myryan (Zhytomyr)*. – 1917. – No 90. – 4 sentyabrya. **14**. Doroshenko D. *Pravoslavna tserkva v mynulomu y suchasnomu zhytti ukrayins'koho narodu*. – D. Doroshenko. – Berlin: Vyd-vo Natsiya v pokhodi, 1940. – 69. Print. **15**. *Yz hyzny eparkhyi // Kyevskyy pravoslavniy vestnyk*. – 1918 – 15 August. **16**. *Iz staty rossyyskoho ystoryka Vladyslava Mal'tseva «Halytsyysskye sympaty*

mytropolyyta Antonyya (Khrapovytskoho)»: [Elektronnyy resurs]. – Режим доступу: <http://catacomb.org.ua/modules.php?name=Pages&go=page&pid=2052>; **17**. Kandydov B. P. *Tserkov' y hrazhdanskaya voyna na Yuhe (Materyal k ystorry relyhoznoy kontrrevolyutsyy v hodi hrazhdanskoy voyni)*. Po neopublykovannym arkhyvnym materyalam. – B. P. Kandydov. – Moscow: Bezbozhnyk, 1931. – 295. Print. **18**. Nohayevskyy I. *Istoriya Ukrayins'koyi derzhavy dvadtsyatoho stolittya*. – I. Nohayevskyy. – Kyiv: Ukrayins'kyy pys'mennyk, 1993. – 413. Print. **19**. *Pamyatnyk Shevchenko*. – *Yuzhniy kray*. – 1918. – No 53. – 18 June. **20**. *Patriarkh Filaret vidsluzhyv akafist sv. vmts. Varvari ta zaupokiyinu litiyu za het'manom Ivanom Mazepoyu*: [Elektronnyy resurs]. – Режим доступу: <http://www.cerkva.info/ru/news/patriarkh.2251-akafist.html>. **21**. *Rezolyutsyy mytropolyyta Antonyya (Khrapovytskoho) za 1918 hod kak ystochnyk po ystorry Russkoy Pravoslavnoy Tserkvy*: [Elektronnyy resurs]. – Режим доступу: <http://catacomb.org.ua/modules.php?name=Pages&go=page&pid=2052>; **22**. Rklytskyy N. *Mytropolyyt Antonyy (Khrapovytskyy) y eho vremena (1863-1936)*. V 2-kh kn. – N.Rklytskyy. – Nizniy-Novhorod: Brat-stva vo ymya sv. kn. Aleksandra Nevskoho, 2004. Vol. 2. – 752. Print. **23**. *S hetmana Mazepu mohut snyat' anafemu*: [Elektronnyy resurs]. – Режим доступу: <http://newsru.com.religy.30apr2009.mazepa.html>. **24**. Sylant'yev V. I. *Vlada i Pravoslavna tserkva v Ukrayini (1917-1930)*. Dysertatsiya na zdobuttya naukovoho stupenya doktora istorychnykh nauk za spetsial'nistyuu 07.00.01 –Istoriya Ukrayiny. – V. I. Sylant'yev. – Kharkiv'skyy natsional'nyy universytet imeni V. N. Karazina, Kharkiv, 2005. – 456. Print. **25**. Skoropadskyy P. *Spohady: Kinets' 1917 – hruden' 1918*. – Ed. Y. Pelensky. – Kyiv-Filadel'fiya, 1995. – 492. Print. **26**. Ul'yanyovskyy, V. I. *Tserkva v Ukrayins'kiy derzhavi, 1917 - 1920 (doba Het'manatu Pavla Skoropads'koho)*: Navch. posibnyk. dlya vuziv. – V. I.Ul'yanyovskyy. – Kyiv: Lybid, 1997. – 320. Print. **27**. *TsDAVO*, F. 1071, op. 3, spr. 118.- 3. **28**. *TsDAVO*.- F. 1071. – Op. 1. – Spr. 120. – 19.Надійшла (received) 11.11.2015

Телуха Світлана Степанівна, канд. іст. наук, доцент НТУ «ХПІ»; Тел.: +380969982015; e-mail: babich_ss@mail.ru

Teluha Svitlana, PhD, Associate professor of the National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute” Tel.: +380969982015; e-mail: babich_ss@mail.ru

УДК: 271.2-726.(477.54)

Взаємодія митрополита Київського та Галицького Антонія (Храповицького) з Гетьманом П. П. Скоропадським / С. С. Телуха // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми історії України. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2015. - № 56 (1165). – С. 67-73. – Бібліогр. : 28 назв. – ISSN 2079-0813.

У статті на основі джерел та наукової літератури досліджуються особливості взаємовідносин, що склалися в результаті революційних подій 1917-1920-х років між двома відомими особистостями – Гетьманом Павлом Скоропадським і митрополитом Київським і Галицьким Антонієм (Храповицьким). Розглянуто ставлення П. Скоропадського до призначення Владики на Київську митрополичу кафедру, проаналізовано зміни у відносинах між двома керівниками. Охарактеризовано їх головні ініціативи в державно-церковних справах.

Ключові слова: Митрополит Антоній, Православна церква, Гетьман П. Скоропадський, державно-церковні відносини, атмосфера недовіри, церковна діяльність.

УДК: 271.2-726.(477.54)

Взаимодействие митрополита Киевского и Галицкого Антония (Храповицкого) с Гетманом П. П. Скоропадским / С. С. Телуха // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми історії України. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2015. - № 56 (1165). – С. 67-73. – Бібліогр. : 28 назв. – ISSN 2079-0813.

В статье на основе источников и научной литературы исследуются особенности взаимоотношений, что сложились в результате революционных событий 1917-1920-х годов между двумя известными личностями – Гетманом Павлом Скоропадским и митрополитом Киевским и Галицким Антонием (Храповицким). Рассмотрено отношение П.Скоропадского к назначению Владыки на Киевскую кафедру, проанализировано изменения в отношениях между двумя руководителями государства и церкви во время их деятельности на украинских землях. Охарактеризовано их главные инициативы в государственно-церковных делах.

Ключевые слова: Митрополит Антоний, Православная церковь, Гетман П.Скоропадский, государственно-церковные отношения, атмосфера недоверия, церковная деятельность.

Interaction Metropolitan of Kyiv and Galician Anthony (Khrapovitsky) Hetman P. P. Skoropadsky / S. S. Teluha // Bulletin of NTU «KhPI». Series: Actual problems of the history of Ukraine. - Kharkiv: NTU «KhPI». - 2015. - № 56 (1165). – P. 67-73. – Bibliogr.: 28. – ISSN 2079-0813.

The relationship between the prominent Church Hierarch, the Metropolitan of Kiev and Galicia Anthony (Khrapovitsky) and renowned statesman a revolutionary 1917-1921 times, the crown Hetman Pavel Skoropadsky is devoted. Indicate the nature of their relationship, the changes in the rhetoric of the communication and the atmosphere respect to each other. The evaluation looks of some clergymen to the fact of electing of Ruler on the Kyiv department are indicated. Disclosed state-Church initiative of the two leaders.

Keywords: Metropolitan Anthony, the Orthodox Church, Hetmanate, state-Church relations, an atmosphere of distrust, the Church's mission.